

Lutki

ZA KUBŁARKI

3 2009

Kompjuter – tema za Lutki?

2 Nastork k tomu, so w Lutkach z nowymi medijemi zaběrać, daštej kublarce, kiž přihotowaštej so na pěstowarske džěło z kompjuterom. Při tym njeběštej wo woprawdźitej trěbnosci nałożowanja kompjutera w zažnej džěcacej starobje přeswědčenej. Tuž rešeršowach k tutej tematicy a informowach so. A nětko, měsacy pozdžišo, njejsym sej přeco hišće cyle wěsta, hač je kompjuter za małe džěci woprawdže takji njewobeńdžomny srědk. Wujasniło pak so mi je, zo měła so tuta tematika zjawnje diskutować a zo měli so lěpšiny a njelěpšiny wotwažować.

Kompjuter doma

Nimale w kóždej domjacnosći nadeńdžemy džensa kompjuter z internetowym zwiskom. Najpozdžišo ze zastupom do šule nazhonja džěci runje tak kaž starši, zo móže internet ze swojim šěrokim poskitkom wědy a informacijow dobra pomoc při domjacych nadawkach być. Spočatnje wužiwaja džěci fota a grafiki, bórže tež informacije za přednoški, kiž w interneće spěšnje nadeńdžeš.

Kompjuter a wobswět

Spěšnišo hač kóždy druhi nastroj je so kompjuter w našim wobswěće zadomił

a z tym tež w swěće našich džěci. Nimale wšudže a přeco so z kompjuterami zetkawamy, hač je to při nakupowanju, při rešeršowanju za někajkim produktom, při pytanju za knihami abo cejdejem w bibliotekach abo při wšědnym džěle na džělowym městnje. Ale tež naše džěci so džeń a bóle do toho zjawa zapřiheja. Hdyž sej žiwjenski wobswět džěci wobhladamy, zwěšćimy, zo su tutón nowy medij dawno za sebjewotkryli a nimaja žadyn strach před nim. Tak móža so při wopyće swojeju staršeju na bance za džěćacy kompjutersydnýc a čas čakanja z hrami přeprěčić, w někotrych hosćencach nadeńdžemy ličak w hrajkanskim rózku a we wobchodach za hrajki su kompjutery a kompjuterowe hry njeprěwidzomne a steja husto samo w srjedžišču. Kompetentny a zamołwity wobchad z kompjuterom je tuž wosebje trěbny. Dyrbimy to akceptować a w swojim wšědnym kubłanskim džěle wobkedžbować. Po swojich móžnosćach měli k wuwicu stroweje medijoweje kompetency našich młodych chowancow w pěstowarnjach přinošować. Kak daloko to zamóžemy abo chcemy, je wot wšelakich faktorow wotwisne, na přikład wot techniskeho wuhotowanja pěstowarnje, swójskeho stawa medialneho kubłanja, wliwa a přečow staršich, ale tež wot swójskeho zajima na tutym polu.

Kompjuter w zažnej starobje

Pěstowarski čas płaći jako zakładna kubłanska faza. Slědženja na polu mozow pokazuja, kajku wurjadnu rólu maja runje tute lěta za wuwice džěsća. W pozdžišim času so džěci ženje wjace tak spěšnje a skutkownje njeuwuwaja

a so ze swojim wobswětom a ze sobu samym tak intensiwnje njezaběraja a njezostajeja. W předšulskim času kladu so zakłady za pozdžiše žiwjenje. Tohodla měto so džěsću tež hižo w tutym času móžnosć poskićeć, kompjuter a druge nowe medije zeznać a so do wěšteje měry z nimi zaběrać.

Wěstosć při wužiwanju kompjutera

Při wšěm, štož z džěćimi při kompjuteru činimy, jim pokazamy abo doporučimy, měli wěstosć wuprudžeć – a sej tež woprawdže wěsći być. Džěci so na nami orientuja a po našim přikładze jednaja. Tohodla je wažne, zo so najprjedy sami intensiwnje z medijowej syću zaběramy, ju dokładnje zeznajemy a ju hakle potom z džěćimi nałožujemy. Krok po kroku so po tutym puću nowym medijam bližimy a při tym spóznamy, zo so nam a našim džěćom poněčim cyle nowy swět wotewri. Džěto z kompjuterom stanje so bórze z džělom džěloweje a wuknjenskeje kultury w pěstowarni. Dalekubłanske poskitki na polu nowych medijow, kaž na přikład projekt KidSmart, su při tym dobra podpěra. Ale tež wuměna nazhonjenjow mjezkubłarkami je efektiwny puć k wěstemu wobchadze z kompjuterom. Budžmy sej při tym wěsći, zo přinošujemy ze swojim kubłanskim džětom tež hižo w pěstowarni k wuwicu medijoweje kompetency džěci.

Bychmy so wjeselili, byšće-li Wy, lube kubłarki, nam swoje nazhonjenja – pro abo kontra – k tutej tematicke sposrědkowali a z tym tež druhim spřístupnili.

Kompjuter w pěstowarni

PRO

Wědomostne přepytowanja dopokazuja, zo móža džěči wot třoch lět hižo jara produktiwne a konstruktiwne z kompjuterom wobchadžeć.

Pedagogiske projekty, kotrež wobsahuja wuknjenske programy, wabja džěči do komunikacije a kooperacije.

Kubłanišća su staršim wažna podpěra při medijowym kubłanju. Pokiwy kubłarkow k wužiwanskemu časej, k internetowym stronom, hram a programam su staršim witane směrnicy.

Medijowe rózki w pěstowarnjach ze wšelakimi elektroniskimi nastrojemi su za wuwiće medijoweje kompetency džěči wužitne, hdyž kubłarki tutón wuwicowy proces zaměrnje a kompetentnje přewodźuja. K tomu stej trěbnej wobšěrny přihot a stajne dalekubłanje kubłarkow na tutym polu.

Džěči zeznaja hižo w předšuli lěpšiny a njelěpšiny medijow. Čim zašo džěči z tutymi džělaja, čim zašo zamóža so tež kritisce z nimi rozestajeć.

KONTRA

Tež hdyž zamóža džěči tasty kompju-tera poslužować a so nad rjanymi wobrazkami wjesela, njejsu hišće kmáne, zmysłapołnje z techniku a informacijemi wobchadžeć.

Rěč a komunikaciju njenawuknu džěči přez medije, ale přez direktny mjezyčłowjeski přikład a kontakt k druhim wosobam.

Kompjutery a druge elektroniske nastroje su hižo we wjetšinje domjacnosćow a so tam často přehusto wužiwaja. Njeje trjeba přistup k nim přidatnje tež hišće w kubłanišćach spěchować.

Medijowu kompetencu přiswojimy sej w běhu žiwjenja. Tohodla njeje trjeba so z tym hižo w zažnym džěčatstwje zaběrać. Přepytowanja ameriskich wědomostnikow dopokazuja, zo pola džěči, kotrež hižo jara młode před wobrazowku sydaja, hypoaktiwita wo 28 % přiběra (w přirunowanju z džěćimi, kotrež su hakle jako šěsćlětnje wobrazowku zeznali).

Njedawa žadyn dopokaz za to, zo so wužiwanje kompju-tera w zažnym džěčatstwje pozitiwnje na wuwiće džěči wuskutkuje.

Začah kompjutera do pěstowarnje

Štó so wo kompjuter stara?

W pěstowarni njetrjeba so kóždy kubłarka wo kompjuter starać móc. Wažne pak je, zo su wšitcy za tute džěło wotewrjene a nastupajo tutón medij jednotne mjenjenje zastupuja. Kaž při kóždym druhim projekće dosaha, hdyž so najprjedy znajmjeńša jedna zamołwita wosoba postaji, kotraž so w džěle z kompjuterom wuznaje a so na přewod džěci při tutym džěle přihotuje. Wažne je, zo so w padže jeje njeprítomnosće kompetentny zastupjer zawěšći.

Hdže kompjuter zaměstnič?

Njeje idealnje, hdyž kompjuter w rózku skupinskeje rumnosće stej. Zwjetša njedžěła jenož jedne džěčo z kompjuterom, ale cyła skupinka džěci. Najlěpje hodži so za zarjadowanje kompjuteroweje městnosće separatna rumnosć. Jeli tajka k dispoziciji njestej, by so k tomu tež rózka na chódbje abo mjezyrum hodžał.

Kotre wuhotowanje je trěbne?

Při wupytanju blida a stólcow za kompjuter njeměło so na wulkosć džěci zabyć. Sedžace džěčo měło runjewon hladajo wobrazowku před sobu měć – a to w přiměrjenej distancy (něhdže 50 cm). Nowa wobrazowka, kotraž wóčko njeprěnapina, a wotpowědna swěca stej samozrozumliwej.

Kelko kompjuterow sej projekt žada?

Poprawom dosaha jedyn kompjuter na skupinu. Zwjetša wužiwaja so tež trjebane kompjutery w pěstowarnjach. Při tym pak dyrbiće wobkedźbować, zo so kompjuterowe hry spěšnje wuwijawa a techniske móžnosće starych kompjuterow su spěšnje přežadane. Nimo kompjutera je po móžnosći pisany čišćak trěbny. Za džěci přijomne su speciellne na ruku džěsća wuwite kompjuterowe myški. Za wjetšinu hrow stej soundkarta a wótrěrčak wažnej. Maće-li hortowe džěci w kubłanišću, je přistup k internetej wosebje wažny.

Kak kompjuter financować?

Nowe kompjutery su chětro drohe. Často su kubłanišća tohodla na sponsorow pokazane. Snano pak móžeće wuměnjensku akciju firmy, kotraž swoje nastroje aktualizuje, za swoje kubłanišće wužić a kompjuter po tutym puću dóstać. Dalša móžnosć je, zo prosyće staršich wo pomocnu akciju, zo by so džěl pjenjenz nazběrał – na přikład přez přewjedženje tykancoweho bazara na někajkim planowanym zarjadowanju.

Swójska internetowa strona

Přeco wjace pěstowarnjow ma swójsku internetowu stronu – zwjetša pod hłownej stronu nošerja:

www.csb-miltitz.de/kitas

www.awo-bautzen.de

www.kita-bautzen.de/neschwitz

www.radibor.de/schule/kiga.htm

www.schwarzkolm.de/kita/kita.htm

www.goeda.de

www.sorbischer-schulverein.de

Wšitke pěstowarnje ze serbskimi, dwurěčnymi a WITAJ-skupinami namakaće tež pod www.witaj-sprachzentrum.de.

Zaměr internetoweje strony pěstowarnje

Internetne strony kubłanišćow wužiwaja starši, kiž so za pěstowarnju w swojej wokolinje rozhladaju abo kiž chcedža wjace wo pěstowarni zhonić, do kotrejež jich džećo chodži. Při tym so informuja, kak su kubłanišća wuhotowane, po kotrej koncepciji džełaja a kak su z kubłanskim personalom zastarane. Nimo toho informuja so wo aktualnych aktiwitach a projektach, kiž so w pěstowarnjach přewjedu, abo wo zarjadowanjach, kiž so planuja. Z tym skića internet pěstowarnjam dobry forum swoje lěpšiny wosebje derje prezentować.

Wobsah

přinoški zestajeja so wotpowědnje zaměrej, kiž chce kubłanišćo ze swojej internetoweje stronu docpěć. Wobsahowe čězišća móža być:

pěstowarska koncepcija, pedagogiski zaměr, rumnostne wuhotowanje, kontaktny formular, rozprawy k specielnym poskitkam a projektam, formulary za přizjewjenje, chronika, wažne termíny, kontakt (telefoniske čišćo, adresa, nošer, e-mailowa adresa)

Wozjewjenje wobrazow

Internetowe strony su žiwe přez fota a wobrazy z pěstowarskeho dnja. Doporučamy pak Wam, sej do wozjewjenja džećacych fotow dowolnosć staršich wobstarać. Najjednorišo je, hdyž maće hižo w přizjewjenskim formularje pěstowarnje tute prawo wozjewjenja zakótwjene. Tak je hižo po přizjewjenju džešća na kubłanišću jasne, kotre prawa maće a što měto so ewtl. wobkedźbować.

Wothłosowanje z nošerjom

Před wozjewjenjom internetoweje strony pěstowarnje je radžomne, wobsahi, wuhotowanje a mjeno strony z nošerjom wothłosować. Najčasčišo je z wašnjom, zo nošer sam stronu zarjaduje a sej přinoški wot kubłarkow přidžełać da. Jelizo tomu tak njeje, dyrbi so załoženje tajkeje strony wězo z nošerjom dorěćeć.

Zhromadnosće pytač

- Zaměr hry:** Džěci zeznaja wabjensku syć, rozestajeja so z njej a dóstanu nastork ke kritiskemu posudžowanju medijowych produktow.
- Doporučenje:** Projekt hodži so za džěci wot 5 lět. Tež starši hodža so do přihtow resp. wuhódnočenja zapřijeć.
- Přiht:** Wupytajće sej figuru (na př. pěskowčika), kiž je džěcom z telewizije znata. Zezběrajte wšelake produkty z motiwom tuteje figury (na př. widejo, knihu, klanku, wumolowanski zešiwk, słuchansku cejdejku, šokolodu, jogurt, tobołku, t-shirt atd.)
- Přewjedženje:** Džěci sedža w kruhu. Kubłarka předstaji wšitke zezběrane produkty a rozmołwja so z džěćimi wo nich k slědowacym dypkam:
1. zhromadnosć produktow (pěskowčik)
 2. woznam pěskowčika za džěći
 3. dźělenje předležacych produktow do dweju kategorijow:
 - wobsahowje z figuru zwjazane produkty (widejo, cejdejka, knižka)
 - přez ilustraciju z figuru zwjazane produkty (jogurt, t-shirt, tobołka, barbjenčki, šokoloda)
 4. zaběra z produktami přenjeje kategorije (na př. widejo) a analiza, što figuru pěskowčika wučinja (zajimawe stawiznički, spěw, postrow džěći, wučba atd.)
 5. analiza produktow druheje kategorije
 - poprawna funkcija produkta (na př. barbjenčk = molować, jogurt = zežiwjenje)
 - woznam pěskowčika na produktach (wabjenje)
 6. naličenje dalšich figurow, z kotrymiž so wabi (na př. Diddl-myška, Micky Maus atd.)
- Wuhódnočenje:** Cyły projekt so z fotami abo samo z widejom dokumentuje. Na starsiskej zhromadźiznje móže to jako nastork k diskusiji wo nowych medijach a skutkownosći wabjenja slůžić.
- Dalša warianta:** Přemyslujemy zhromadnje, za čo bychy džěći wabić móhli (w pěstowarni, doma, na wjesce atd.). Swójška wabjenska akcija džěći so startuje (molowanki, plakaty, paslenki, fota, wideja). Tak zhonja džěći bjezposřednje, wo skutkownosći jich wabjenkeje akcije.

Štó ma najrjeńše foto?

Zyma so bliži a z tym tež čas zymskich naložkow, při čimž myslimy wězo na Swjateho Mikławša, Borborku, Bože džěćo, rumpodicha a z tym hody abo na ptači kwas, póstnicy a camprowanje. Zawěsće maće w archiwje swojeho kubłanišća njeličomne fota w tutych podawkach. Přehladajće tola raz swój fotowy skład, wupytajće najrjeńše motiwy a pósćelće je z małym podtitulom **hač do 19. 10. 2009** do redakcije Lutkow (adresu namakaće w impresumje). Mytujemy tři najrjeńše resp. najzajimawše fota!

Witko a paduch

Klankodźiwadłowa hra Jandytarja Hajnka „Witko a paduch“, kotruž staj Borbora Markowa a Měrćin Krawc w zaštych měsacach w pěstowarnjach předstajtoj, předleži nětko Rěč-nemu centrumej WITAJ jako DVD (natočenje klankodźiwadłowego předstajenja před šulerjemi „Šule Čišinskeho“ w Pančicach-Kukowje). Pěstowarnjam stajimy tutu hru za wšědnu pěstowarsku potrebu k dispoziciji. Skazajće sej DVD „Witko a paduch“ za swoje kubłanišćo pola nas pod skazanskim čisłom P-0/156/09, telefon (0 35 91) 55 04 18.

Mały abejcej cacakow

Rěčny centrum WITAJ je zestajał „Mały abejcej cacakow“. Je to rjadowak w A5 formaće, kiž wobsahuje alfabētisce rjadowane jadriwe informacije a fota k cacakam. Na 52 stronach namakaće nimo domoródných zwěrjatow, kaž swinja, kóčki a kozy, tež eksotiske zwěrjata, kaž okapiju, girafu abo elefanta. Mały słowničk k leksice podawa němske zapříječa k mjenje znatym serbskim pomjenjowanjam. Kóždy strona je w foliji a hodži so wuspinkować, wuměnić a rozšěrić. Material poskićamy za předsulske a hortowe džěći.

Lutki – 8. lětnik, wuchadza 4 króć wob lěto
 cyłkowne zhotowjenje: Domowina – Zwjazk Łužiskich Serbow z. t.,
 Rěčny centrum WITAJ
 hłowna zamołwita: Silwija Wjeńcyna
 Rěčny centrum WITAJ, Póstowe naměsto 3, 02625 Budyšin,
 telefon: (0 35 91) 550-400, e-mail: witaj-bautzen@sorben.com